

MEZAR KAZANLAR

William Faulkner 1897'de Mississippi, New Albany'de doğdu. Ailesinin onur, beyazların sosyal konumu, tarihi kahramanlıklar gibi konulara yaklaşımı Faulkner'a yapıtları için malzeme oluşturdu. 1915'te okuldan ayrıldı ve büyükbabasının bankasında çalışmaya başladı. 1918'de, çok kısa boylu olduğu için Amerikan Ordusu'na kabul edilmeyince Kanada Hava Kuvvetleri'ne başvurdu. Askeri eğitim gördüğü sırada savaş sona erdiği için aktif görevde bulunamadı. 1919'da askerden geri döndüğünde Mississippi Üniversitesi'ne girdi. Bir yıl sonra öğrenimini yarıda bırakıp New York'a gitti ve bir kitapçıda çalışmaya başladı. 1924'te şiirlerini bir araya getiren ilk kitabı *The Marble Faun*, New Orleans'ta yayımlandı. İlk romanı *Soldier's Pay*'i 1925'te New Orleans'ta yazdı ve bir yıl sonra yayımladı. Yazarlık hayatının en verimli dönemi 1929 yılında *Ses ve Öfke*'nin yayımlanmasıyla başladı ve *Döşegimde Ölürlen* (1930), *Ağustos Işığı* (1932), *Pylon* (1935), *Abşalom, Abşalom!* (1936), *Yenilmeyenler* (1938), *Çılgın Palmiyeler* (1939), *Köy* (1940) ve *Kurtar Halkımı Musa* (1942) ile devam etti. Bir dönem MGM, Twentieth Century-Fox ve Warner Brothers için senaryo yazarlığı yaparak geçimini sağladı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde ülkesinde romanların neredeyse hiçbirinin yeni basımı bulunamayan Faulkner, önce Fransız edebiyat dünyasında gördüğü ilgi, ardından da Malcolm Cowley'nin hazırladığı *The Portable Faulkner* başlıklı antoloji sayesinde yeniden keşfedildi. 1949 yılında, "Çağdaş Amerikan romanına yaptığı güçlü ve sanatsal açıdan eşsiz katkıdan dolayı" Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. 1955'te *A Fable*'le, 1962'de *de The Reivers*'la Pulitzer Ödülü'nü kazandı. Roman ve öykülerinin büyük bölümü ilhamını Mississippi'deki Lafayette County'den alan Yoknapatawpha County'de geçen William Faulkner, 1962'de geçirdiği kalp krizi sonucu öldü.

Türkçedeki kitapları: *Ses ve Öfke* (çev. Rasih Güran, YKY); *Döşegimde Ölürlen* (çev. Murat Belge, İletişim Yayınları); *Tapınak* (çev. Necla Aytür, YKY); *Ağustos Işığı* (çev. Murat Belge, İletişim Yayınları); *Ayı* (çev. Murat Belge, İletişim Yayınları); *Abşalom, Abşalom!* (çev. Aslı Biçen, YKY); *Kurtar Halkımı Musa* (çev. Necla Aytür, YKY); *Köy* (çev. Deniz Ilgaz, YKY); *Çılgın Palmiyeler* (Necla Aytür – Ünal Aytür, YKY); *Yenilmeyenler* (Necla Aytür – Ünal Aytür, YKY); *İki Hamlede Zafer* (Talât Sait Halman – Ünal Aytür, YKY); *Çapulcular* (Begüm Kovalmaz, YKY); *Mezar Kazanlar* (Ünal Aytür, YKY).

Ünal Aytür Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu ve 1960'ta aynı bölüme asistan atandı. Burada başladığı doktora çalışmalarına 1962'de Londra Üniversitesi, University College'ın İngilizce Bölümü'nde devam etti. 1965'te davet edildiği Louisiana Üniversitesi İngilizce Bölümü'nde İngiliz romanı, öykü ve hiciv dersleri verdi; 18. yüzyıl İngiliz düşünce tarihi ve romanı konularında araştırmalar yaptı. 1968'de Henry Fielding'in romanlarını inceleyen teziyle doçent oldu. Çalışmalarını çağdaş İngiliz ve Amerikan romanı, roman kuramı ve eleştirisi alanlarında sürdürdü. 1977'de *Henry James ve Roman Sanatı*'nı yayımladı ve profesörlüğe yükseltildi.

Kitabın YKY'deki yeni basımına kapsamlı bir giriş bölümü ekleyen Aytür, bugüne dek, pek çoğu eşi Necla Aytür'le olmak üzere, Joseph Conrad, George Eliot, William Faulkner, E. M. Forster, Henry James, D. H. Lawrence ve Hermann Melville gibi İngiliz ve Amerikan edebiyatının büyük üslupçularının çeşitli eserlerini dilimize kazandırdı. Bu eserlere yazdığı önsöz ve makalelerinden oluşan kitabı *Destandan Romana* 2023'te yine YKY'den yayımlandı. Levent Yılmaz'ın *Son Ülke* adlı kitabından İngilizceye çevirdiği şiirler ABD'de *Saturn* başlığıyla yayımlandı.

William Faulkner'ın
YKY'deki kitapları:

- O Akşam Güneşi (1993)
Abşalom, Abşalom! (2000)
Kurtar Halkımı Musa (2002)
Köy (2004)
Ses ve Öfke (2004)
Tapınak (2007)
Çılgın Palmiyeler (2011)
Yenilmeyenler (2012)
Emily'ye Bir Gül (2019)
İki Hamlede Zafer (2020)
Çapulcular (2024)
Mezar Kazanlar (2024)

WILLIAM FAULKNER

Mezar Kazanlar

Roman

Çeviren
Ünal Aytür

YAPI KREDİ YAYINLARI

Chick Mallison gibi küçük yaştan haksızlığa, adaletsizliğe
yılmadan karşı koyan örnek insan sevgili kardeşim
Önay Aytür'ün anısına.

Önsöz

William Faulkner (1897-1962) en ünlü romanlarını (*Ses ve Öfke*, *Döşegimde Ölürken*, *Tapınak*, *Ağustos Işığı*, *Abşalom, Abşalom!*, *Çılgın Palmiyeler* ve *Kurtar Halkımı Musa'yı* 1929 yılıyla, “İnsanlık ve Adalet Uğruna” vurgusuyla *Mezar Kazanlar* diye çevirdiğim *Intruder in the Dust*'in yayımlandığı 1948 yılı arasında yazdı. Bu romanlar içeriklerinin niteliği, karmaşık yapıları ve anlatım dilinin yarattığı güçlükler yüzünden önceleri eleştirmenlerce genellikle pek beğenilmedi. Çoğunun itirazı, Faulkner'in dehaya varan yeteneğini, insan ruhunu yüceltmeyi amaçlayan romanlar yazmakta kullanacak yerde daha çok, geri zekâlı, sapık ya da erkek delisi kadınları, şiddet olaylarını –kısaca hayatın çirkin yönlerini– ele alan kitaplar yazmakta kullanmasıydı. 1932 yılının başında bir eleştirmen bu yaygın düşüncüyü Faulkner'in o zamana kadarki romanlarıyla Amerika'da “acımasızlık ekolü” adını verdiği bir roman türü yarattığını ileri sürdü ve bu türün başlıca özelliğinin toplumun ahlak kurallarını hiçe sayan karamsar bir kuşkuculuk olduğunu söyledi. Onun ardından gelen aynı görüşteki başka eleştirmenler Faulkner'in, insan hayatının kalıtım ve çevresel etkiler gibi doğal güçlerce biçimlendirildiğini söyleyen Fransız natüralist yazarların izinden giden ahlak yoksunu bir “nihilist” olduğunu ileri sürdüler. Faulkner'in I. Dünya Savaşı'ndan bedenen ya da ruhen sakat dönen gençlerin öyküsünü anlatan ilk romanı *Soldier's Pay*'de (*Aşk ve Ölüm* adıyla çevrildi) (1926) er Joe Gilligan'ın, neredeyse gözlerini kaybe-

den ağır yaralı pilotun gözleri hakkındaki “Sence kör mü olacak?” sorusuna, “Daha beter. Ölecek o” dedikten sonra, “Kahrolsun bu dünya” diye haykırışı; özellikle de *Soldier’s Pay*’den beş yıl sonra yayımlanan *Tapınak*’ta Popeye’ın Temple Drake adındaki genç kıza tecavüzü, onu bir genelevde tutması ve bu uğurda işlediği cinayetin suçsuz bir zencinin üzerine atılıp onun linç edilmesi ve daha pek çok benzer olay, Faulkner’a yöneltilen çağdaş toplumu karalama eleştirilerinin sayısını iyice artırdı.

Aslında Faulkner hayatın şiddet içeren çirkin ve kötü yanlarını ele alırken çoğu zaman arka planda, kimi zaman açıkça, erdem ve insancı niteliklerin varlığını da gösteren kendine özgü gerçekçi bir yazardır. İyi bir Faulkner uzmanı olan Necla Aytür, onun Yoknapathawpha’da geçen romanlarındaki şiddet ve kötülüğün en önemli kaynağını, “Güney’deki beyazlar arasında en yaygın olan Protestan mezhebi Presbiteryenlikte” görür. İnsanın doğuştan kötülüğe ve günah işlemeye yatkınlığı inancına dayanan Presbiteryenlik, “... bireyin günlük yaşamında egemenliği bütünüyle Tanrıya bırakarak [...] doğru yolu seçme şansını yok etmiş gibidir.” [...] Öte yandan doğuştan Tanrı tarafından Cennet’e gitmek üzere seçilip ayrılan sevgili kullardan olabileceklerine inanmak” onlarda “bir üstünlük duygusuna yol açmıştır; bu yüzden suçlu ve günahkâr gördükleri kişileri ilahi adaleti beklemeden cezalandırmakta kendilerini görevli sayarlar.” Güney’deki neredeyse geleneksel hale gelen linç olaylarını bu inanişe bağlayan Necla Aytür, Faulkner’ın Hıristiyanlık anlayışının herhangi bir mezhebin ilkelerine değil Nobel Ödülü konuşmasında yazarın kendisinin saydığı evrensel değerlere dayandığını, bunların da “sevgi, şefkat, acıma, alçakgönüllülük, gurur (doğru türden bir gurur), dayanıklılık ve özveri” olduğunu belirtir. Buna göre, “aslında ne tam iyi ne de tam kötü olan insan, günlük yaşamında bu değerleri gözettiği ölçüde iyi ya da kötüdür. (*Kitaplar Arasında*, “Faulkner’ın Romanlarında Din”, YKY, 2010, s. 242.)

1940’lı yılların başına kadar Faulkner’ın romanlarına yöneltilen ikinci temel eleştiri, anlatım dilinin ve üslubunun dolambaçlılığı, yer yer anlaşılmazlığa varan karmaşıklığıydı. Bu konuda örneğin 1936 yılında *New Yorker* dergisinde çıkan yazısında *Abşalom*, *Abşalom!*’un anlatım yöntemini değerlendiren Clifton Fadiman, romandaki cümlelerin uzunluğunu bir kelime oyunu da yaparak,

“Non-Stop or Life Sentence” (Durmak Bilmeyen ya da Ömür Boyu Cümle)* diye açıklar. “Anti-Narrative” (anlatım karşıtı) adını verdiği bu yöntemi, “öykünün anlatılmasını engellemek için kullanılan bir dizi karmaşık yollar” diye tanımlar ve *Abşalom, Abşalom!*’u okumanın, “zaman zaman dikenli tellerle yün örmekten biraz daha kolay” olduğunu söyler.** 1941 yılında yayımlanan *American Fiction: 1920-1940* başlıklı kitabında Joseph Warren Beach, Faulkner’ı okurken çoğu zaman “... su altında yüzer, soluğumuzu tutar, sualtı olaylarının anlamlarını çıkarabilmek için gözlerimizi iyice zorlar, ama gerçekler ile hayali görüntüleri birbirinden ayırt edemez, zamirlerin kimlere gönderme yaptıklarını kestiremez ya da neyin sırf tahmine dayandığını neyin kesinlikle doğru olduğunu anlayamayız. Zaman zaman nefes almak için soluk soluğa suyun yüzüne çıktığımız, somut olguların ve açıkça yazılmış gerçeklerin havasını ciğerlerimize çektiğimiz anlar olur, ama bir dakika sonra, gümbür gümbür çatışan kuşku ve tahmin dalgaları arasında çarpına çarpına yeniden su altına dalarız (s. 23)” der. Beach’ten on altı yıl sonra Walter J. Slatoff, Faulkner’ın romanlarını okumadaki büyük güçlüğü, “kullandığı maraton cümlelerin yapılarının ve söz dizimlerinin çoğu zaman akıl karıştırıcı ya da karmaşık ve güç anlaşılır”*** olmalarından ileri geldiğini belirtir. Faulkner’ın *Kurtar Halkımı Musa’sı* ile *Tapınak*’ını çevirdikten sonra yaşadığı ciddi göz sorunları yüzünden *Yenilmeyenler*’i, *Çılgın Palmiyeler*’i benimle birlikte çevirmek zorunda kalan Necla Aytür ise, “Faulkner’dan Türkçeye İlk Çeviriler” başlıklı yazısında Faulkner’ı Türkçeye çevirirken karşılaşılan dil ve anlatım yönteminin yarattığı güçlüklerden söz ederken şu açıklamayı yapar: “Anlatıcının bilincindeki gözlem, anı, yorum değiştirme ve verilen kararların hepsi birden aynı paragraf, hatta aynı cümle içine sıkıştırılır. [...] Öz ve biçim, şiirde olduğu gibi, bütünleşmiştir. İşte başka bir dile çevrilmesi en büyük güçlük yaratan metinler doğallıkla bunlardır. Karmaşık bir imgeler dizgesi, yinelemeler, aynı şey için verilen değişik tanımlar, çokanlamlı sözcükler, ses ve ritmin anlamı vurgulamakta kullanılışı, uzun, karmaşık, gramer kurallarına uymayan cümle yapısı, şiirlere özgü

* İngilizcede “life sentence” normalde müebbet hapis cezası anlamında kullanılır.

** *William Faulkner: Three Decades of Criticism*, ed. Frederick J. Hoffman ve Olga W. Vickery, “Önsöz”, Hartcourt, Brace and World, New York, Burlingame, 1963, s. 20.

*** *Age*, s. 181.

her türlü sapma, tüm çağrışımları ve 'ipnotizma' etkisini andıran bir etkiyle okuru içlerine çeken metinlerdir bunlar. Ancak gene de akılda tutulması gereken bir nokta var: Faulkner bu metinlerde, sözcüklerle anlatılması olanaksız kimi anlamları okurun algılamasını amaçlamaktadır.” (Kitaplar Arasında, YKY, 2010, s. 294-295.)

Faulkner'ın romanlarının içerikleri ile yapılarına, dil ve üslup özelliklerine yöneltilen eleştirilerin Malcolm Cowley'nin 1946 yılında yayımlanan *The Portable Faulkner* başlıklı seçkisine yazdığı önsözden sonra değişmeye başladığı görülür. Daha önce bu eleştirilere karşı çıkıp örneğin yazarın romanlarındaki şiddetin gerisindeki amaca ışık tutan az sayıda değerlendirmeler yapılmıştı. Bunların belki de en aydınlatıcısı, George Marion O'Donnell'in 1939 yılında *The Kenyon Review* dergisinde çıkan “Faulkner's Mythology” başlıklı yazısıdır. O'Donnell yazısının ilk iki paragrafında son derece önemli bir saptamada bulunur:

“Gerçekte Faulkner, en iyi anlamda, geleneksel bir ahlak hocasıdır. *Çılgın Palmiyeler* dahil, onun on üç romanına bütünlük, bazen de anlam sağlayan tek ilke, kapsamlı bir mitolojiye dayanır. Bu ilke doğal olarak Faulkner'ın Güney'in toplumsal-ekonomik-ahlaki gelenekleri hakkında sahip bulunduğu duyarlılığın bir parçasıdır. Ama Mr. Faulkner modern bir Güney'de yaşayan geleneksel bir insandır. Bütün çevresinde gelenek karşıtı güçler hüküm sürmektedir. [...] Onun bunların farkında olmadığı düşünülemez. Bu durumda romanlarının her şeyden çok, geleneksellik ile [...] gelenek karşıtı modern dünya arasındaki çatışma ve birbirine bağlı bir dizi efsanenin (ya da tek bir efsanenin değişik yanlarının) üzerinde yapılanmış olmalarını garipsememek gerekir.”

O'Donnell'dan iki yıl sonra Joseph Warren Beach, Faulkner'ın romanlarındaki kötülük ve şiddet olaylarını doğru değerlendirmek için yazarın ahlak anlayışının ve insancıl tutumunun göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgular, kötülük ve şiddetin gözlemlenebilir temel insan davranışları olduğunu, ancak romanların arka planında daima mihenk taşı görevi yapan kalıcı ideal davranış örneklerinin de bulunduğunu söyler.* Önsözünde Malcolm Cowley de Faulkner'ın üslubu ve anlatım yöntemi üzerinde pek durmayıp romanların içerikleriyle ilgilenir ve bu romanları “aynı mermer ocağından çıkmış bloklara” benzeterek eleştirmenlerce topluca ele

* Age, s. 23.

alınmalarının gerektiğini belirtir. İçerdikleri şiddeti ve acımasızlığı ise, çağdaş dünyanın makineleşmiş hayat tarzının geleneksel değerlerde yarattığı yozlaşmaya karşı Faulkner'ın duyduğu öfkeye bağlar: *Abşalom Abşalom*'da Harvard Üniversitesi'ndeki Kuzeyli oda arkadaşı Shrevlin McCannon, Quentin Compson'dan Thomas Sutpen ailesinin para pul, şatafat uğruna cinayet ve enstede içeren öyküsünü dinledikten sonra ona, Güney'den neden bu kadar nefret ettiğini sorduğunda, Quentin'in hemen, "Nefret etmiyorum ben. [...] *Nefret etmiyorum. [...] Etmiyorum. [...] Nefret etmiyorum! Nefret etmiyorum!*" diye haykırırıldığını belirtir ve bu haykırışın Faulkner'ın kişisel duygusunu da dile getirdiğini ileri sürer. Cowley belli ki Quentin'in aynı şeyi ısrarla beş kez tekrar etmesinin gerisinde yurt sevgisinin olduğu inancındadır; aynı şekilde Faulkner'ı öfkeliendiren de derinden bağlı olduğu geleneksel değerlerin yerini, *Yenilmeyenler*'de, "Anbar Kundakçısı"nda, "Büyükannem Milard"da, *The Hamlet*'te, *The Town* ve *The Mansion*'da gördüğümüz açgözlü, mal mülk düşkünü Ab Snope'un temsil ettiği değerlerin almış olmasıdır.

Three Decades of Criticism'de yer alan "Cowley's Faulkner" başlıklı yazısında Cowley'nin önsözünü değerlendiren Robert Penn Warren seçkideki eserlerin topluca "yazarın Yoknapatawpha adını verdiği efsanevi bir ülke yarattığını; dahası, yarattığı ülkenin tarihini de anlattığını" belirtir ve Faulkner'ı "saf saf ya da kasıtlı olarak yanlış okuyan eleştirmenlerin bile bu geçmişin romanlarındaki büyük öneminin farkında olduklarını" ileri sürer.* Gerçekten de Faulkner'ın romanları önemli ölçüde eski ile yeni arasındaki çatışmaya dayanır; bu görüşü belki en iyi açıklayan George Marion O'Donnell'dir. Donnell'a göre Faulkner'ın mitolojik dünyasında adları ne olursa olsun başlıca iki karakterde insan vardır: Sartoris'ler ile Snope'lar. "Ruhsal coğrafyasında" ise gene bu iki aileden kişiler. Başarılı tüm kitaplarında Faulkner bu iki dünyayı ayrıntılı biçimde inceler, aralarındaki çatışmayı gösterir. Evrensel bir çatışmadır bu. Sartoris'ler ahlaksal ve toplumsal sorumluluk duygusu içinde davranan, Faulkner'ın evrensel dediği değerlere bağlı kimseler, Snope'lar ise herhangi bir ahlak kuralı gözetmeden yalnızca kendi çıkarlarına bakan kimselerdir.

Cowley'nin önsözünden sonra eleştirmenler Faulkner'ın romanlarını, Necla Aytür'ün yukarıda belirttiği "Öz ve biçim, şiirde olduğu

* *Age*, s. 110-112.

gibi, bütünlüşmüş” görüşü doğrultusunda ele almaya başlarlar. Bu görüş aslında Mark Shorer’ın 1948 yılında yayımlanan “Technique as Discovery” (“Keşif Aracı Olarak Teknik”) başlıklı yazısına dayanıyor. Hem Amerika’nın hem İngiltere’nin edebiyat çevrelerinde etkili olan yazısında Mark Shorer, bir yazarın konusunun onu uygun bir anlatım yöntemi bulmaya zorladığını ve yazarın kurguladığı yapının, kullandığı dilin ve üslubun, ele aldığı o konuyu “keşfetmek, araştırmak, geliştirmek, anlamını ortaya koymak ve sonunda değerlendirmek” için tek yol olduğunu ileri sürmüş ve “yöntem hakkında konuşursak, her şeyi konuşmuş oluruz” demişti. Mark Shorer’ın yazısının Faulkner’in romanlarının bu ilkeye göre araştırılmasında azımsanmayacak bir etken olduğunu söyleyebiliriz ama daha büyük “itici güç” yazarın 1949 yılında Nobel Ödülü’nü aldığı Kopenhag’da yaptığı ünlü konuşmadır. Bu konuşmada Faulkner gününün genç yazarlarının “insan kalbinin kendisiyle olan çatışmasından ileri gelen sorunları” unuttuklarını, oysa “iyi bir şeylerin ancak bunlar hakkında yazılacağını, yazmaya değer tek konunun bunlar olduğunu ve yazarın çektiği ıstırabı, döktüğü alın terini yalnızca bunların hak ettiğini” söyler. Yazarlara, yüreğin evrensel gerçekleri dediği sevgiyi, şeref kavramını, merhameti, gururu, özveriye ve anlayışlı olmayı yeniden öğrenmelerini öğütler. “Şairin, yazarın görevi bunlar hakkında yazmaktır” der ve sözlerini “Yazarın sesinin sırf insan hayatını anlatan bir ses olması gerekmez, insanın güçlülere dayanmasına ve üstesinden gelmesine yardım edebilecek desteklerden, temel direklerden biri de olabilir o ses” diye bitirir. Bu konuşma edebiyat çevrelerinde büyük ilgiyle karşılandı ve Faulkner’in bir süredir yeni baskıları yapılmayan romanları yeniden yayımlandı; bunları Nobel konuşmasının ışığı altında ele alan incelemelerin sayısı artmaya başladı. 1959 yılında Hyatt Waggoner *William Faulkner: From Jefferson to the World* (William Faulkner: Jefferson’dan Tüm Dünya’ya anlamlı alt başlıklı) kitabını yazdı. 1963’te Cleanth Brooks’un *William Faulkner: The Yoknapathawpha Country* adlı kitabı çıktı. Bir yıl sonra bunu Edmond L. Volpe’nin okurlar için “olmazsa olmaz” diyebileceğimiz *A Reader’s Guide to William Faulkner* (William Faulkner’a Bir Okuyucu Rehberi) izledi. Faulkner dünya çapında tanınan ve eskisine göre daha çok aranıp okunan büyük bir yazar olmuştu artık.

Mezar Kazanlar’ı bir dedektiflik öyküsü, Güney’deki Zenci sorununu ve bu sorun bağlamında beyaz bir çocuğun olgunlaşma

sürecini anlatan bir kitap, “adalet ve insanlık uğruna” bir savaşım ve Faulkner’in kendi ifadesiyle “insan kalbinin kendisiyle olan çatışması” diye tanımlayabiliriz. Bu beş konu baştan sona iç içe geçmiş durumda gelişir. Roman bir cinayet haberiyle başlar: Lucas Beuachamp adındaki yaşlı Zenci beyaz bir adamı öldürmüş ve şerif onu tutuklayıp cezaevine getirmiştir. Ancak aslında cinayeti işleyen o değildir ve roman baştan sona gerçek katilin izinin sürülmesi şeklinde devam eder. Zenci beyaz ilişkileri de birinci bölümün Lucas’ın tutuklandığını öğrendiğimiz iki kısa paragrafında başlayıp romanın son bölümüne kadar, çoğu zaman ön planda olmak üzere hep göz önündedir. Romanda büyüyüp olgun bir erkeklige ilk adımlarını atan Chick Mallison da başta beyazların Zencileri küçük gören tutumunu benimseyen on iki yaşında bir çocuktur. Romandaki olayların gelişmesindeki en önemli etken, Chick’in o yaşta çıktığı tavşan avı sırasında kendisini içine düştüğü çaydan çıkararak, evine götüren, üstünü başını kuruttuktan sonra karnını doyuran Lucas’a bu “hizmetleri” karşılığında para vermeye kalkışmasıdır. Çocuğun on altı yaşına geldiğinde Lucas’ın suçsuzluğuna inanıp bunu kanıtlamak için giriştiği cesurca eylemler ise bir yandan romandaki adalet uğruna savaşım sürecini, bir yandan da onun olgunlaşma yolunda geçirdiği aşamaları anlatır. Faulkner’in hakkında yazmaya değer tek konu saydığı “insan kalbinin kendisiyle olan çatışması” ise, Chick’in Zenci Lucas’a para vermenin onu aşağılamak olduğunu anlayıp yaptığından utanmasıyla başlar; işte bu utancın yarattığı huzursuzluk ve neden olduğu iç çatışması romanın bitimine kadar sürer, birtakım aşamalardan geçerek Chick’in olgunlaşma yoluna girmesiyle son bulur.

Aslında romanın temel konusunu oluşturan bu çatışma, büyüme çağındaki Chick Mallison’ın kendi ırkına –Güney’in toplumundaki beyazlara– bağlılık duyguları ile onların aynı toplum içinde birlikte yaşadıkları Zencilere karşı sürdürdükleri haksızlıkların, aşağılayıcı önyargıların yarattığı duygular arasındadır. Chick’in kalbinin sesi, Zencilerin de beyazlarla aynı haklara sahip insanlar olmaları gerektiğini söyler, oysa daha küçük yaştan kendisinin Zencilerden üstün olduğunu hissetmeye başlamıştır. *Yenilmeyenler’de*, *Kurtar Halkımı Musa’da* ve başka birkaç roman ve öyküde olduğu gibi bu duygu Chick’te de yaşıtı Zenci bir oyun arkadaşıyla birlikte büyüdüğü sırada başlar ve Zenci çocuk ailenin hizmetindeki bir kadının oğlu olduğundan, gitgide güçlenerek tüm beyaz toplumla paylaştığı bir

önyargı halini alır. Ancak Chick aynı zamanda duyarlı, dürüst bir çocuk olduğu için Zenci arkadaşını, özellikle de daha sonra Lucas Beauchamp'ı tanıdıkça onların da artularıyla eksileriyle birer insan olduklarını görür; Lucas'ın tutuklanmasıyla içinde baş gösteren çatışma bu yüzdendir.

Faulkner psikolojik olan ve Chick'in iç dünyasında gücünü gitgide artıran bu çatışmaya en uygun anlatım yöntemi olarak Marcel Proust'un ünlü romanındaki "geçmişin izini sürmeye" benzeyen bir yöntem seçmiştir. Sürekli bir iç muhasebesinin kazandırdığı hayat ve insanlık anlayışı ışığında geçmişte olup bitenlerin hatırlanmasına dayanan bir yöntemdir bu. *Mezar Kazanlar*'daki olaylar, Chick Mallison'ın belleğine yerleşip kalan, kendisini en çok etkilemiş şeylerdir. Dolayısıyla çoğu eleştirmenin "bilinç akışı" diye tanımladıkları yöntem değil de daha çok hatırlanan şeylerin zihinde yer ettiği şekildeki "akışını" gösteren bir yöntemdir bu. Romanda sık sık "dün, bugün, yarın" dese de anlatıcı olarak Chick'in geçmişi düşündüğü daha baştan açıkça bellidir. Lucas'la ilgilenmesinin nedenini açıklarken, "Çünkü kendisi de Lucas Beauchamp'ı tanıyordu – herhangi beyaz bir kişinin onu tanıdığı kadar ancak. Belki de Carothers Edmonds'ın dışında herkesten daha iyi tanıyordu, çünkü Lucas, Edmonds'ın kentten on yedi mil uzaklıktaki çiftliğinde yaşıyordu ve kendisi vaktiyle Lucas'ın oradaki evinde yemek yemişti. Dört yıl önce kış başlarındaydı bu; kendisi o sırada on iki yaşında bir çocuktü ve olay şöyle olmuştu..." der. Burada duyduğumuz ses yazarın sesi değil, Chick'in yetişkin bir insan olarak geçmişe dönen sesidir. Romanda zaman zaman Chick'e ders verircesine uzun uzun konuşan dayısının sesi de vardır, çünkü Chick'in hayatın gerçeklerini öğrenip çok yönlü düşünebilen anlayışlı bir genç olarak yetişmesinde en büyük yardımcısı, Harvard ve Heilderberg üniversitelerinde hukuk eğitimi görmüş olan dayısı Gavin Stevens'tür. Gavin Dayısı Chick'e, Faulkner'ın evrensel değerler arasında saydığı, başkalarının haline acımanın, adaletli, alçakgönüllü, özverili olmanın önemini belirtir; kendini Lucas'ın linç edilmesini görmek için toplanan beyazlardan üstün görmemesi için onu uyarır. Bu yüzden aslında *Mezar Kazanlar*'daki belki de en önemli konu olan Chick'in "eğitiminde", yaşadığı ve tanık olduğu olaylar kadar Gavin Dayı'nın konuşmalarının payı da vardır.

Chick'in iç dünyasında geçen çatışmanın başlayıp onda kendi toplumunda gördüğü haksızlıklara, vahşete karşı tepki yaratan olaylar dizisinin temelinde Lucas'ın kendini sıradan beyazlardan üstün gören dik başlı, gururlu bir insan oluşu vardır. Zenci haklarını savunmak yolunda bir tavır değildir bu; Lucas'ın gururu Yoknapathawpha'nın itibarlı iki ailesinin –McCaslin ve Beauchamp'ların– kanlarını taşıyor olmasındandır. Onun tam adı, Lucius Quintus Carothers McCaslin Beauchamp'tır. Bu gururu en açık biçimde, kasabaya gezmeye geldiği günlerden birinde yaşadığı bir olayda görürüz: Bir paket zencefilli kurabiye almaya girdiği dükkânda içkili üç beyaz delikanlıdan biri onun kimseyi umursamaz haline sinirlenip oturduğu yerden ayağa kalkarak birden, “Seni Edmonds’ların burnu havalarda inatçı leş kokulu, pıtırak kafalı lanet orospu çocuğu” der; Lucas çiğnediği kurabiyeği yutar, paketi öteki eline alır, başını ağır ağır döndürüp beyaz gence kısa bir süre bakar ve “Edmonds’lardan deelim ben, bu yeni türemiş ailelerden gelmiyorum. Ben eski, köklü ataların soyundanım. Bir McCaslin'im ben” diye karşılık verir. Gezmelik kıyafetinden hiç eksik etmediği altın kürdan ile altın köstekli saat, onun hiç elden bırakmadığı gururunun simgeleri gibidir. Tutuklandığında son derece sakin; suçsuz olduğunu haykırıp itiraz etmeye kalkışmaz, karşılaştığı güçlülere sabırla katlanır ve bu tavrını romanın sonuna kadar sürdürür. Olayların başında Lucas'a para vermeye kalkıştığı sırada Chick, öteki Zenciler gibi onun da Zenciliğini bilip buna göre davranmasını ister. On iki yaşındaki bir çocuğun beyaz yetişkinlerden öğrendiği, toplumda yıllardır süren bir düşüncedir bu: “Önce bir zenci yapmamız gerekiyor onu. Bir zenci parçası olduğunu kabul etmesi gerekiyor. Kendisini aramıza ancak işte o zaman kendisinin düşündüğü şekilde kabul ederiz belki.”

Zenci sorunu Chick Mallison'ın bu düşünceden kurtulup yazarın amaçladığı evrensel değerlere sahip iyi bir insan olmasında bir araç, bu yolda gelişmesindeki yapı taşları gibidir. On altı yaşına kadarki süreçte Chick'in başlıca çabası, Lucas'a hakaret niteliğindeki o para verme olayının vicdanında yarattığı rahatsızlıktan kurtulabilmektir. Bu sırada daha çok, Zenci olmayı inatla reddeden Lucas'a içerlemekte, ona kendi beyaz üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışmaktadır. Ama bunu başaramaz. Bu yüzden Lucas tutuklanıp kendisinden yardım istediğinde bunu, o rahatsızlıktan kurtulmak ve sonunda aralarındaki alıtta kalmamak yarışında ona üstün gelmek için bir

fırsat sayar. Ancak herkes gibi kendisi de Güney'in yerleşik bir "geleneği" uyarınca Lucas'ın yargılanmadan linç edileceğini bildiğinden ilk tepkisi, bu vahşet olayını görmemek için atına atlayıp kasabadan uzaklaşmak olur. Gene de içi rahatsızdır, çünkü toplum kendisinden Lucas'a bireysel bir insan değil de soyut bir Zenci kavramı olarak bakmasını beklemektedir. Ama Lucas'ı iyi tanıdığından onun bir katil olabileceğine inanmaz. Oyun arkadaşı Zenci Aleck Sander ve kendisi gibi Lucas'ı yakından tanıyan Miss Habersham ile birlikte uğraşıp yaşlı adamın suçsuzluğunun kanıtlanmasına giden yolu açmakla korkunç bir haksızlığı önlediğinin farkındadır. Şimdi hiç araştırıp soruşturmadan katil olduğuna inanıp onu vahşice öldürmeye kalkışan kendi insanlarının onun suçsuzluğunu nasıl karşılayacaklarını merak etmektedir. Ancak çok uzun bir süredir uyku uyumadığı ve çok yorgun olduğu için zihni son derece karışıktır, düşünceleri bir halüsinasyon havası içinde sürer, Lucas'ın linç edilmesini seyretmek için akın akın kasabaya gelen insanlara çok öfkelidir. Lucas'ın suçsuzluğunun kanıtlanıp cezaevinden çıkmasının ardından onların hayal kırıklığı içinde acele evlerine, köyelerine dönme çabalarına bakarak sayıklar gibi tekrar tekrar, "kaçtılar" der, "o insanlar kaçtılar, Lucas'ın varlığını görmezlikten gelmek için bile değil de, sırf ona dükkânın ayak işlerini gören bir adamla bir paket tütün göndermek zorunda kalmamak için; özür dilemek amacıyla değil, yanıldıklarını yüksek sesle ilan etmek istememeleri yüzünden kaçtılar", hatalarını "kabul etmekten başka yapacakları hiçbir şeyin kalmadığı noktaya gelmişlerdi. Bu yüzden evlerine kaçtılar" diye yakını. Onları "koca bir yüz, şimdiye kadar birlikte yaşamaktan sevinç, gurur duyduğu" kendi insanlarının, ülkesinin, karma, ortak Yüz'ü olarak görür; Lucas'a karşı davranışlarına bakıp karşısında büyük bir utanca kapılmıştır. Bu aşamada Chick, Lucas'ı insan olarak görmeyen bu ortak Yüz'ün kendisinde yarattığı bu duygular ile Güneyli olmaktan duyduğu "sevinç ve gurur" arasında bocalamaktadır. Daha önce romanın yedinci bölümünde, üzerinde yaşadığı toprakları, "... kendisinin ve altı kuşak boyunca tüm atalarının kemiklerini üreterek besleyen, kendisini hâlâ sırf bir erkek olarak değil de belli kişilik özelliklerine sahip bir erkek olarak ve yalnızca herhangi bir erkeğin tutkuları, umutları ve inançlarıyla değil, belli bir tür ya da ırktan birinin kendine özgü tutkuları, umutları, fikirleri, düşünüş ve davranış biçimleriyle donatılmış bir

erkek olarak şekillendirmekte olan” diye tanımlayarak dile getirdiği gururdur bu. Şimdi ise “kaçtılar” sözünü ısrarla tekrarlayarak ifade ettiği büyük öfke, çağdaş Güney’in zihnindeki Güney’e aykırı düşmesindedir. Huzuru iyice kaçımıştır.

Chick’i bu ikilemden kurtarıp ait olduğu toplum hakkında daha gerçekçi ve dengeli bir görüşe erişmesini ve böylece olgunlaşma sürecini tamamlamasını sağlayan dayısı Gavin olur. Chick’e, “Bazı şeyler vardır, onlara asla katlanmaman gerekir. Katlanmayı asla kabul etmemen gereken şeylerdir bunlar: Haksızlık, acımasızlık, şerefsizlik ve utanmazlık. Ne kadar genç olursan ol ya da ne kadar yaşlanırsan yaşlan, önemi yok. Şan şöhret uğruna, para uğruna değil: Resmin gazetelerde çıksın, bankada hesabın olsun diye de değil; sırf onlara katlanmayı reddetmen gerektiği için. Tamam mı?” der. Gavin yeğenine toplumsal ilişkiler konusunda da rehberlik eder; bunun önemini ona epeyce tuhaf bir yoldan anlatır:

“Yemek yemek insanın yalnızca yaşamasını sağlamak için gereken bir şey değildir, bir kimse insanlık dünyasına yemek yeme eylemiyle –belki de bir tek bu yolla– girer, kendini o dünyaya ancak böyle kabul ettirebilir demişti; o zaman dünyadan tek başına geçip gitmeyip tıpkı yünlü bir kumaşı yiyerek içinde yuvalanan bir güve gibi, o kalabalık canlı dayanışma dünyasına girer, onun temel niteliklerini yemek yercesine çiğneyip yutarak kendini, belleğinin de tüm insanlık tarihinin de bir parçası yaparmış; hatta birlikte yenen yemek, insanın ‘belleğim, kişiliğim, Ben-Benim’ dediği o değersiz ufak kibirlik ve kendini beğenmişliğin bir yana bırakılıp o adsız, kalabalık, canlı, koskoca dayanışma dünyasında eriyip yok olmasını bile sağlarmış [...] hem de, dün diye bir şey olmadığı, yarın da henüz gelmediği için, hiç umursanmadan ve bir daha hatırlanmamak üzere; dolayısıyla belki de yalnızca dünyadan elini eteğini çekmiş, bir mağarada meşe palamudu yiyip kaynak suları içerek yaşayan çilekeş bir kimse gerçekten övünüp gururlanabilirmiş; bunun ardıdan da, kibrini, kendini beğenmişliğini, gururunu taparcasına sevdiğin o ödünsüz, hoşgörüsüz yükek düzeyinde sürdürebilmeyi, içine kapanarak bunlar hakkında kendinden geçmiş gibi hayran hayran düşüncelere dalmayı hak etmen için belki senin de bir mağarada meşe palamudu yiyip kaynak suları içerek yaşamam gerekirdi.”

Chick dayısının bu sözleri üzerinde düşünürse de ne demek istediğini tam anlamış değildir ve hâlâ “kaçtılar” diye haykırmaktadır. Görüşünde direnip onunla tartışmaya devam eder. Dayısı ona cezaevinin karşısında toplanan kalabalığın Lucas’ı linç etmek ni-

yetinde olmadığını, oradaki insanların sadece linç olayını izlemeye geldiklerini; sonra da karanlık basmadan acele evlerine dönmeye çalıştıklarını belirtir; onlar hakkında linççiler diye utanç duymamasını, yalnızca duruma üzülmelerini söyler; kendisini suçsuzluğuna inandığı bir Zenci'yi kurtarmaya yönelten insancıl duygu ve değerlerin onların doğasında da bulunduğunu söyledikten sonra, kendini onlardan üstün görmemesi yolunda uyarır onu; lincin insanın bu niteliklerini körleten önyargılı toplumsal bir gelenek, bir tür ritüel olduğunu belirtir. Köyünden gelip kasabada bir yıldır dükkân işleten Mr. Lilley, cinayetın ertesı günü yanında Chick ile evinin önünde geçen Gavin Stevens'a, "Biraz erkencisiniz deel mi avkat bey? Beat Four'dakiler daha süt sağcıklar, sonracığma yarınki kahvaltıya bişeyler hazırlamak için odun yarcıklar, sonra da akşam yemeğni yeyip kasbaya gelcekler daha" diye seslenir; belirtmek istediğı şey Lucas'ın linç edilmesini görmeye gitmek için vaktin daha erken olduğudur. Karısı hasta olduğundan kendisi gidemeyecektir. Gavin Dayı'ya, beyaz adam öldürmenin "Zencilerin gönlünde yatan" bir şey olduğunu, karşılık olarak beyazların şimdi Lucas'ı cezaevinden alıp, "Lucas'ın da onlardan beklediğine ve arzu ettiğine inandıkları şekilde, işin kuralına göre ve düzen içinde" onu yakacaklarını söyler. Ardından dayısı Chick'e linç olaylarının Güney'de iki tarafın da "dile getirmeden" uydukları bir gelenek olduğunu, buna göre "Zencilerin Zenci gibi, beyazların beyaz gibi hareket" ettiklerini; linç sonrasında kalabalıktaki insanların Zencilere karşı hiçbir öfke ya da hınç duymadıkları yolunda bir açıklamada bulunur. Hatta Lucas öldürülmüş olsaydı, örneğın Mr. Lilley "belki de Lucas'ın cenaze masraflarına ve dul karısının -çocukları varsa onların- geçimine nakit parayla katkıda bulunacak ilk kişilerden biri" olacaktı diyerek, "Bunun da bize bir kez daha hiç kimsenin insana atalarının kötülüklerine körü körüne yapışıp kalan bir insandan daha fazla acı" çektiremeyeceğini kanıtladığını söyler. Gavin Dayı yeğenine daha önce de, Zenci sorunu hakkındaki görüşlerini anlatmış, Kuzeylilerin Zencilere özgürlük uğruna neden oldukları iç savaşın da, çıkardıkları yasaların da bir işe yaramadığını" belirtmiş; Zencilere yapılan haksızlığın, adaletsizliğin Güney'in bir ayıbı ve günahı olduğunu, bedelini ödemenin de Güneylilere düştüğünü söylemiş; bunun yolunun, zencilerin beyazlarla eşit haklarla sahip insanlar olarak yaşamalarının top-

lumca kabul edilmesi olduğunu anlatmış; bu yolda atılacak en önemli adımın, İncil'in *Öldürmeyeceksin* emrini, *Kardeş kardeşi öldürmemeli'ye*, ardından da, *Hiç kimseyi öldürmeyeceksin'e* dönüşürebilmektir” demiştir.

Chick bu aşamada dayısının Zenci-Beyaz ilişkileri hakkındaki açıklamalarının, şimdi de Mr. Lilley hakkındaki sözlerinin etkisiyle kendi halkına duyduğu öfke ile bunun neden olduğu huzursuzluktan kurtulmaya iyice yaklaşmıştır artık. Bir süre sonra öfkесinin, eleştirilerinin, “onların kusursuz olmaları gerektiği yolundaki şiddetli arzusundan” ileri geldiğini anlar. “[...] çünkü onlar kendi insanlarıydı ve onları savunmak değil, onlarla bir arada hiç değişmeden, kale gibi sağlam durmak istiyordu artık: Utanmak gerektiğinde ortak tek bir utanç”; bunun dışında da aynı toplum içinde yaşadığı insanlarla “tek bir halk, tek bir yürek, tek bir ülke” olmak.

Sonra birdenbire dayısına,

“Bakın—” dedi ve durdu, ama her zaman olduğu gibi gerisini getirmesine gerek olmadı:

“Evet?” dedi dayısı; ardından, kendisi daha fazla bir şey söylemeyeince, “Haa, anlıyorum. Sorun onların haklı olmaları değil, senin yanılmış olman” diye ekledi.

“Yanılmaktan daha kötü. Kendini beğenmişlik ettim ben.”

“Kendini beğenmek kötü bir şey değil” dedi dayısı. “Belki de sen haklıydın, yanılan onlardı. Yeter ki bırakma.”

“Neyi bırakmayım?”

“Övünmenin, böbürlenmenin de zararı yok” dedi dayısı. “Yeter ki bırakma.”

Kendisi “Neyi bırakmayım?” dedi gene. Ama neyi olduğunu anladı şimdi.

“Sizin de Terderfoot izciliğini bırakmanızın zamanı gelmedi mi?” dedi.

“Benimkisi Terderfoot'luk değil. İzciliğin üçüncü kademesi. Ne diyorsunuz siz ona?”

“Kartal izci.”

“Kartal izci” diye tekrarladı dayısı. “Terderfoot, Kabul Etme; Kartal'ısa, Durma der.

Anladın mı? Hayır, doğru değil bu. Anlamaya çalışma. Hatta unutmamaya bile çalışma. Sıf durmamaya bak sen.”

Daha önce Chick'e hayatta kaçınmasını öğütlediği şeyler “haksızlık, acımasızlık, şerefsizlik ve utanmazlık”tır. Chick'in bu konularda içi rahattır; özellikle utanmazlık konusunda, çünkü romandaki olayların başlangıç noktası, on iki yaşındayken bir üstünlük tavrıyla

Lucas'a para vermeye kalkıştığında, Lucas alınıp "koy o parayı cebine" deyince paraları yere attıktan sonra hissettiği büyük utançtır. Haksızlık ve acımasızlık, kendi ırkının Lucas'a önyargılı davranışının yarattığı öfke ile neden olduğu utancın başlıca kaynağıdır. Durmaması ise, Lucas örneğindeki gibi, başkalarının haline acımayı, adaletli, alçakgönüllü ve anlayışlı olmayı elden bırakmadan insanlık uğruna hiç yılmadan özveriyle çalışmaya devam etmesi anlamındadır. Bir başka ifadeyle, Gavin Dayı yeğenininde adaletsizliğe karşı çıkan, cesur, duyarlı bir insan olmak yolunda büyük bir sınavdan başarıyla geçtiğinden emindir artık.

Ünal Aytür